

In memoriam Prof. dr. Andries Welkenhuysen

(Zonhoven, 24 mei 1929 – Kessel-Lo, 15 april 2020)

De wetenschappelijke wereld heeft met het overlijden van professor Andries Welkenhuysen een groot latinist en mediëvist verloren. Maar diezelfde wereld heeft ook afscheid moeten nemen van een markante en veelzijdige persoonlijkheid, van iemand die een spoor heeft getrokken, als wetenschapper, als professor, als mens. Het tijdschrift *Limburg – Het Oude Land van Loon* lag hem na aan het hart. Iedereen die Dries Welkenhuysen kent, weet ook hoe dat hart warm is blijven kloppen voor zijn zonnige heimat en de Limburgse gouw. Om meer dan één reden is het daarom passend om hier in een kort *in memoriam* hulde te brengen aan de trouwe vriend en rusteloze geleerde, aan ‘Professor Welkenhuysen’.

Het beeld schetsen van de verdiensten van het wetenschappelijk werk dat Andries Welkenhuysen in zijn uitzonderlijke loopbaan als universiteitsprofessor heeft verricht, lijkt eenvoudig. Maar toch, dit geleerdenleven is rijk én uitermate veelzijdig. Zo mag ik mijn professor, promotor en mentor van jaren, dan al vrij goed kennen, velen kennen hem beduidend langer en zouden hier ongetwijfeld verhalen en anekdotes kunnen opdissen waarvan we hopen dat die elders hun beslag zullen krijgen. Nu, al is mijn feitenkennis, zeker voor ‘De vroege Welkenhuysen’ beperkt en tweedehands, dit *in memoriam* heeft niet de pretentie noch de intentie volledig te zijn, het is een impressie en een hommage uit het hart.

Laat mij aanvatten in oktober 1983. Al eeuwen gaan faam en reputatie een mens vooraf, maar welke intrigerende relatie tussen die faam en de realiteit bestaat, was voor ons, aankomende eerstejaarsstudenten Klassieke filologie te Leuven, nog een te ontdekken geheim. Had Vergilius het meer bij het rechte eind toen hij beweerde dat faam groeit naarmate ze rondgaat — *fama crescit eundo* — dan wanneer diezelfde Vergilius schreef dat faam door daden wordt verbreid? Het zou ons onmiddellijk en eens en voor altijd dagen, die eerste week van oktober 1983. In de cursus *Verklaring en vertaling van een Latijns auteur*, maandagvoormiddag in het Monseigneur Scencie-Instituut in een grote aula vol houten opklapbankjes, stond vooraan voor onze grote ogen de incarnatie van ‘een geleerde’ die net als het geleerdheidswonder Pico della Mirandola “alles wist wat te weten viel”, en dat duidelijk ook van zijn studenten verwachtte. Daar stond de hoogleraar die sprak met de “gouden mond” en als classicus-geleerde magistraal en met groot kunnen en kennen demonstreerde hoe men Caesars relaas over de burgeroorlog diende te contextualiseren, te interpreteren en te evalueren. Voor onze ogen stond de *hermeneutès*, de interpretator die

met zijn unieke intellect *boven* het object van zijn discipline stond; wij hoorden daar de intellectueel die door zijn onvermoeibare studie van taal en woord *in* het onderwerp stond. Steeds weer flitsend in zijn diepgaande kennis van oude handschriften en het complexe verhaal van de tekstoverlevering, steeds weer eerlijk maar zelfstandig in zijn evaluatie van verdienstelijke of minder geslaagde studies van geleerde voorgangers, en ja, altijd weer dat blijvende zoeken naar het juiste, treffende, feilloze woord om die ene gedachte, die ultieme conclusie helder, glashelder te formuleren. Grote geesten maken ingewikkelde zaken zo helder dat men in zijn hoogmoed al te vlug zou gaan denken dat het allemaal eenvoudig is. Maar professor Welkenhuysen was ook de geleerde filoloog die groot bleek in een kleine maar onverbiddelijke gedachte: zelfcensuur. Geen zogenaamde waarheid mag zomaar worden aangenomen; alles moet men zelf en met eigen ogen onderzoeken. En dit appel tot zelfcensuur zou niet alleen een academisch credo blijken, het is ook een levensles om immer weer kritisch terug te keren naar de bronnen zelf en met eigen ogen het onderzoek te verrichten. Kritisch, open en eerlijk.

Zo werd ons in één uur duidelijk wie professor Welkenhuysen was: zijn reputatie ging hem vooraf door zijn daden, maar die reputatie groeide tevens elk jaar. Na die eerste kennis-making wisten wij wie we voor ons hadden: deze hoogleraar was de geleerde die geduldig maar veeleisend elk detail zelf had onderzocht om het geheel, de synthese met echte kennis van zaken te presenteren; dit was de filoloog die scherpzinnig en trefzeker de teksten van de Ouden analyseerde en ontrafelde om binnen te dringen in de gedachten, de stijl, de woorden zelf. En ja, een spijtige realiteit voor meer dan één student: hij was ook de professor die elk detail in het ogenschijnlijk grenzeloze geheugen had opgeslagen en verwachtte dat ook wij dat alles even accuraat en eloquent konden brengen. Hij wist ons namelijk te vertellen dat *Mnèmosynè* (Geheugen) de moeder was van alle muzen, van alle kunsten en wetenschappen, en dat geen kunst zonder *memoria*, zonder geheugentraining tot virtuositeit en schoonheid kon openbloeien.

Kan één uur college een volledig beeld bieden? Uiteraard niet. Het zou jaren duren voor ik de volledige diepte van ‘de wetenschapper Welkenhuysen’ zou kunnen bevroeden. Want die colleges – alle verzorgde pareltjes van helderheid en eruditie – waren de neerslag van het eigen onderzoek van professor Welkenhuysen. En dat onderzoek ging mijlen verder én breder, het was het resultaat van uren studie en toewijding van het wonderkind van het schooltje in Zonhoven-Halveweg en het Dorp, van de onklopbare humaniora-student aan het college te Beringen, van de *primus perpetuus* in Leuven. Het hogere studiecursus van Andries Welkenhuysen was dan ook indrukwekkend. Na zijn kandidatuur Klassieke filologie te Leuven (1946-1948) – het bisdom had zijn wens om Germaanse te studeren niet ingewilligd – en na het baccalaureaat Thomistische wijsbegeerte te Leuven (1948-1949), studeerde hij Theologie aan het Grootseminarie van Luik (1949-1950). Hij deed er ook gedurende achttien maanden zijn legerdienst als geestelijke-brancardier in het hospitaal Saint-Laurent (1951-1952) en volgde er in de vrije tijd een tekenopleiding aan de École Saint-Luc. In die maanden ontdekte hij dat hij niet in wieg was gelegd voor het priester-

Andries Welkenhuysen bij zijn afscheidsviering als beheerder van *Gulden Librije* op woensdag 23 mei 2007 in het Leuvense Mgr. Sencie-Instituut.

schap en keerde hij als lekenstudent terug naar Leuven om er zijn licentie in de Klassieke filologie (1952-1954) te voltooien. In het studentenleven was hij ook actief binnen het Limburgs Hoogstudentenverbond voor Katholieke Actie en binnen Klio, de door professor Willy Peremans (1907-1986) in 1936 opgerichte faculteitskring voor studenten Klassieke filologie en Oude geschiedenis. Maar de intellectuele honger was met de studie Klassieke filologie alleen niet gestild: hij studeerde een jaar Rechten en werd in 1954 tevens kandi-

daat en in 1957 licentiaat in de Klassieke oudheidkunde (thans: Archeologie). De briljante student mocht zich als bursaal van de Universitaire Stichting meteen specialiseren in de christelijke archeologie, de Latijnse epigrafie en het middeleeuws Latijn aan het Pontificio Istituto di Archeologia Cristiana en aan de Università di Roma La Sapienza (1957-58). In de Eeuwige Stad trad hij in de San Giuliano dei Fiamminghi, de koninklijke Belgische kerk, ook in het huwelijk met zijn grote liefde uit Zonhoven, Mia Vandeput. Intussen gaf hij les aan het Sint-Pieterscollege te Leuven, was hij medewerker van kanunnik professor Jan Aerts (1901-1992) voor de aggregatiecursus *Didactische oefeningen Klassieke filologie* aan de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte en bereidde hij onder de begeleiding van diezelfde professor Aerts zijn doctoraal proefschrift over *De oudste Vita Sanctae Gertrudis* voor. Meteen na de openbare verdediging op 16 juni 1964 werd hij tot voltijds docent benoemd. Zijn proefschrift werd bekroond met de Helleputte-Schollaertprijs voor Historische Wetenschappen (1965), een prijs van Vlaamse Leergangen (nu herdoopt tot Academische Stichting Leuven), en met een bekroning tot Laureaat van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België (1967).

De opmerkelijk brede interesses in diverse disciplines en aspecten van de oudheid en middeleeuwen zouden in heel zijn latere wetenschappelijke carrière een constante blijven. Maar ook zijn grote liefde voor zijn moedertaal, het Nederlands, zou een rode draad vormen in de wetenschappelijke activiteiten van de academicus Welkenhuysen. Bovendien bleken zowel de Limburgse heidevlakten als het Brabantse Hageland snel te klein voor de ontpoppende intellectuele duizendpoot. Als Advanced Fellow van de Belgian American Educational Foundation mocht hij in maart-juni 1967 zijn bibliotheek, codicologische, papyrologische en paleografische honger in Washington, Philadelphia, New York, New Haven en Ann Arbor gaan stillen. In oktober van dat jaar werd hij bevorderd tot Gewoon Hoogleraar of Professor Ordinarius, de hoogste academische graad.

In zijn wetenschappelijk onderzoek werd de rusteloos-zoekende Welkenhuysen steeds geleid door het Homerisch ideaal van het *aièn aristuein*, het “steeds de beste zijn”. Velen hebben zich trouwens al afgevraagd, ook wij als studenten en later als doctorandi of als collega, of die kwieke, altijd zo wakkere man met de immer flitsende blauwe ogen wel ooit sliep. Want welke classicus kan zovele terreinen beheersen, en dan nog ‘beheersen’ zoals een Welkenhuysen dat woord invult? Sta me toe die terreinen even te noemen. In Leuven verzorgde hij in de periode 1964-1994 de volgende cursussen: Latijnse paleografie, Middeleeuws Latijn, Volkslatijn, Filologische oefeningen van de Latijnse taal, Verklaring van Latijnse schrijvers (met colleges over Caesar, Cicero, Vergilius, Catullus, Tacitus), Encyclopedie van de Klassieke filologie, Historische grammatica van het Latijn. Maar hij doceerde eveneens Christelijk Latijn en Latin chrétien aan het Hoger Instituut voor Godsdienstwetenschappen en gaf hierover ook Engelstalige colleges aan de Faculteit der Godgeleerdheid. Al de colleges en seminaries die professor Welkenhuysen verzorgde waren daarenboven tot in de puntjes voorbereid. Zijn lessen waren bevlogen en sterk interactief. Als docent was hij enthousiast en inspirerend. Hij verstond de kunst om ook moeilijke materie

verteerbaar en aantrekkelijk te maken. Zijn vakken en colleges, die ook open stonden voor studenten van het Leuvense Instituut voor Middeleeuwse Studies, werden door alle studenten van dat speciale programma met veel genoeg, leergierigheid en vrucht gevolgd. Voor velen waren het de eerste vakken en colleges Latijn, die specifiek medievistisch gericht waren.

En al waren studenten onder de indruk van zijn kennis en veeleisendheid, ze kozen massaal voor de zo nauwgezette en scherpzinnige Welkenhuysen als promotor van hun licentieverhandeling. Professor Welkenhuysen begeleidde dan ook maar liefst 83 licentieverhandelingen; hij was promotor van drie doctoraten en van één Geaggregeerde voor het Hoger Onderwijs.

Meer dan twintig eeuwen Latijnse literatuur en wetenschap, of zeg maar studies

over de 3de-eeuwse komediedichter Plautus tot de 17de eeuw met studies over de Leuvense hoogleraar Erycius Puteanus en de astronoom Godefridus Wendelinus (van Herk-de-Stad). In dit immense terrein doceert en publiceert Welkenhuysen nationaal en internationaal, in het Nederlands, het Frans, het Engels, het Duits. Het resultaat: tal van ontdekkingen, meerdere ‘trouvailles’, en vooral tal van innovatieve, fundamentele studies, vertalingen, syntheses, alle even erudiet als afgewerkt tot in de perfectie. De Latijnse paleografie en codicologie, of de studie van het antieke schrift en de laat-antieke en middeleeuwse handschriften. Ook hier tientallen studies en bijdragen, telkens blinkend van accuratesse en precisie, telkens een stap voorwaarts in het internationale onderzoek. Het Volkslatijn en Middeleeuws Latijn: zijn editie en vertaling van *Het lied van boer Eenos* uit 1975 spreekt al boekdelen, al was ook deze studie en editie maar een eerste in een lange, zeer lange reeks.

Andries Welkenhuysen

LATIJN VAN TOEN TOT NU

OPSTELLEN, VERTALINGEN EN TEKSTEN

gebundeld naar aanleiding van zijn emeritaat

Redactie :

Willy Evenepoel
Werner Verbeke
Patrick De Rynck

Universitaire Pers Leuven
1995

De Zonhoveenaar Welkenhuysen bleef trouw aan zijn Limburgse gouw en schreef o.m. dé monografie over zijn geboortedorp, *Het hart van Zonhoven* (1988), baanbrekende artikels over Petrarca's Limburgse vriend Ludovicus Sanctus (Lodewijk Heyligen) van Beringen, studies over de astronoom Godefridus Wendelinus van Herk-de-Stad. Had hij ook aan dit tijdschrift *Limburg – Het Oude Land van Loon* in een verder verleden al bijdragen geleverd – één in 1989 samen met Raf Van Laere over een prijsboek van een Hasselts student in Luik –, dan wijdde hij in 2018 nog, samen met Jef Ector, drie opeenvolgende artikels aan Wendelinus. Voor zijn studies over Wendelinus ontving hij de Wendelenprijs van de gemeente Herk-de-Stad. Toen diezelfde gemeente, op initiatief van de Wendelenstichting, ter ere van Wendelen in 2011 een zonnewijzer liet aanbrengen in de zuidelijke gevel van de Sint-Martinuskerk van Herk-centrum, componeerde professor Welkenhuysen de Latijnse tekst voor de daarbij geplaatste inscriptie ter ere van Firmin Huygen en Paul Vangeel die zich beiden lokaal verdienstelijk hadden ingezet voor de studie van Wendelen. In juni 1994 werd professor Welkenhuysen door de rector van de Leuvense universiteit toegelaten tot het emeritaat; in september van dat jaar werd hij als 'Culturele ambassadeur van Zonhoven' door het gemeentebestuur van Zonhoven gelauwerd met de tiende Pieter-Jan Van Paesschenprijs. Vaak heeft de filoloog-taalvirtuoos Welkenhuysen zijn lezers verblijd met een vertaling. Nooit was dat zomaar 'een vertaling': steeds waren zijn omzettingen sprankelend, vaak metrisch indien het genre daarom vroeg, steeds een zoveelste getuige van zijn duizelingwekkende kennis van en unieke *feeling* voor het Nederlands. Of het nu gaat om Vergilius' herderspoëzie, Catullus' scabreuze hendecasyllaben, Middellatijnse versverhalen, laat-middeleeuwse kerstliederen of Wendelinus' *Aries* of *Loflied op het Gulden Vlies*, de vertaling is steevast meticulous en lopend. Vakwerk en kunst: dat bracht de pen van Welkenhuysen wanneer zij plengt aan de Nederlandse muze.

Maar niet alleen in het Nederlands schitterde zijn pen. Ook als *scriptor latinus*, als Latijns schrijver is de latinist Welkenhuysen eminent. Latijnse diploma's, erediploma's en huldeadressen voor de universiteit, opschriften, haiku's of chronogrammen: hij bracht ze in elegant en gepolijst Latijn. Vele vrienden werden door hem met Kerst en nieuwjaar attent verrast met een persoonlijk opgesteld en geadresseerd jaarvers. Maar ook publieke gebouwen werden door zijn creaties gesierd. Bij de kerkwijding van de Sint-Jozefskerk van Zonhoven-Halveweg op 11 september 1951 componeerde hij een chronogram. Voor tal van munten en gedenkpenningen, in opdracht van het Limburgse provinciebestuur en van de Koninklijke Munt te Brussel, maakte hij Latijnse omschriften. Ja, ook pakkende verzen voor de in Zonhoven overleden hond "Rommel" van veldmaarschalk Montgomery kregen van Welkenhuysen een mooi Latijns elegisch distichon. Welkenhuysen leefde en ademde in het Latijn. Gedichten van Guido Gezelle en Jacques Prévert, en ook het sprookje *De Indische waterlelies* van wijlen koningin Fabiola zette hij met literair gehalte om in zijn geliefde taal.

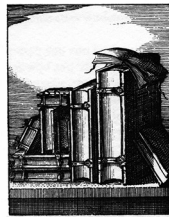
Dienstbaarheid stond in het leven van professor Welkenhuysen centraal. Ook in academische verenigingen schitterde hij met zijn aanstekelijk enthousiasme en zijn energieke inzet. Zo was hij, onder het voorzitterschap van professor Willy Peremans, Algemeen Se-

cretaris van de Vlaamse Leergangen (1977-1982). Met de gedrevenheid hem eigen heeft hij de hele administratie van Vlaamse Leergangen terug op punt gesteld. Ook zetelde hij in verscheidene redacties van tijdschriften en reeksen, o.a. *Mediaevalia Lovaniensia* (1975-1995) en *Millennium: Tijdschrift voor middeleeuwse studies* (1987-1994). Van de Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis was hij respectievelijk Ondervoorzitter (1980-1987) en Voorzitter (1988-1990). In de jaren 1988-1995 was hij, in opvolging van professor kanunnik Jozef-Maria De Smet (1916-1996), Voorzitter van het Leuvense Instituut Middeleeuwse Studies.

Maar de hoogleraar heeft ook op andere gebieden gewoekerd met zijn vele talenten. Als fijn didacticus, als vooraanstaand academicus en wetenschapper heeft hij ook blijvende sporen uitgezet voor de toekomst. Beperken we ons hier tot één voorbeeld. Was hij de eerste om de wetenschappelijke vertaalstudie van de Klassieken in Vlaanderen en Nederland systematisch aan te vatten, dan was hij, in het spoor van stichter professor Willy Peremans, van 1972 tot 2007 de grote bezieler van een unieke wetenschappelijke bibliotheek. Voor de Leuvense vertaalbibliotheek Gulden Librije verzamelde, repertorieerde en beschreef de immer zoekende Welkenhuysen, en dat met de acribie hem eigen, zo'n slordige 5000 Nederlandse, ja ook Zuid-Afrikaanse en Friese vertalingen van de Griekse en Latijnse Klassieken. Zijn onverdroten arbeid mondde uit in een pareltje van een bibliotheek én in een absoluut referentiewerk, *De Oudheid in het Nederlands* (1992), uitgegeven samen met zijn toenmalige assistent Patrick De Rynck. Dit naslagwerk laat een licht schijnen over een belangrijk stuk cultuurgeschiedenis in de Lage Landen en opent een nieuw en

VERJAARDAGSBOEK TER ERE VAN
PROFESSOR ANDRIES WELKENHUYSEN

IN VESTIGIIS MAGISTRI

Samenstelling en redactie
JAN PAPY

Bij zijn 90ste verjaardag in mei 2019.

vruchtbaar spoor in de nu actuele discipline van de receptie van de Klassieke oudheid.

Het is niet overdreven professor Andries Welkenhuysen te bestempelen als een ‘ikoon van de filoloog’ bij wie de ‘liefde voor het woord’ zijn private en professionele leven vorm gaf. Maar naast zijn liefde voor dat woord in die vele gedaanten, staan zijn vastberadenheid en zijn trouw aan christelijke principes, trouw aan gezin, vrienden, collega’s en studenten. Door allen werd hij dan ook geacht en geprezen, ook buiten de landsgrenzen.

Toch is er meer. Telkens ik aan de hoogleraar en mens Andries Welkenhuysen denk, zie ik liefde. Liefde voor het woord, liefde voor de schoonheid en de muzen, liefde voor de student en de zoekende jongere opvolgers aan wie hij de fakkel wilde doorgeven, liefde voor zijn Zonhoven, zijn gouw en zijn geliefden, familie en vrienden. Zijn echtgenote Mia was voor hem zijn grote liefde, zijn “*Mia, anima mea*”. Zij was niet enkel de steunpilaar en liefdevolle spil van het gezin van vier kinderen – Marieke, Leo, Geertrui en Jan –, zij was ook de spreekwoordelijke sterke vrouw achter de grote man. Maar naast dit alles zie ik bij Andries Welkenhuysen ook liefde voor de liefde en vriendschap zelf waarin hij zo trouw en standvastig was, zo attent en zo groot. Steeds moet ik dan denken aan hetgeen een grote voorganger van professor Welkenhuysen, de 16de-eeuwse Leuvense hoogleraar Justus Lipsius ooit typeerde als de echte grote geleerde en wijze: “Een geleerd man! Dat is een hoge lof. Een wijs man! Dat is nog hoger. Een goed man! Dat is de hoogste lof.”

Jan Papy
Faculteit Letteren
Onderzoeksgroep Latijnse Literatuur
Blijde-Inkomststraat 21
3000 Leuven